

Monitor bouwketen

Najaar 2022

eib

Economisch Instituut
voor de Bouw

Het auteursrecht voor de inhoud berust geheel bij de Stichting Economisch Instituut voor de Bouw. Overnemen van de inhoud (of delen daarvan) is uitsluitend toegestaan met schriftelijke toestemming van het EIB. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

December 2022

Monitor bouwketen

Najaar 2022

Nylas Visser

Inhoudsopgave	
Conclusies op hoofdlijnen	5
1 Bouwketen	7
2 Architectenbureaus	12
3 Ingenieursbureaus	13
4 Bouwbedrijven	14
5 Installatiebedrijven	15
Bijlage A De opbouw van de monitor	16
Bijlage B Extra vragen Monitor Bouwketen	17

Conclusies op hoofdlijnen

De Monitor Bouwketen beschrijft halfjaarlijks de recente conjuncturele ontwikkelingen in de bouwketen. De bouwketen is in deze rapportage in vier schakels verdeeld: architectenbureaus, ingenieursbureaus, bouwbedrijven en installatiebedrijven. In deze editie zijn ook extra vragen gesteld over de ervaringen van de bedrijven met prijsstijgingen en leveringsproblemen. De antwoorden op deze vragen en een vergelijking met vorig jaar zijn te vinden in bijlage B.

Recente economische ontwikkelingen

De Nederlandse economie is volgens de eerste berekening van het CBS in het derde kwartaal van 2022 met 0,2% gedaald ten opzichte van het tweede kwartaal. Deze daling komt vooral door een daling van investeringen in woningen en infrastructuur. De toegevoegde waarde van de bouw steeg in het derde kwartaal van 2022 ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2021 met 2%.

De werkgelegenheid in de bouwnijverheid is in het derde kwartaal van 2022 gestegen naar 484 duizend personen, en het aantal openstaande vacatures in de bouwnijverheid ligt op 77 vacatures per duizend banen, vier minder dan in het tweede kwartaal. In oktober 2022 rapporteerde het UWV 2.010 lopende WW-uitkeringen in de bouwnijverheid, een daling van 500 ten opzichte van oktober 2021.

Conjunctuur bouwketen

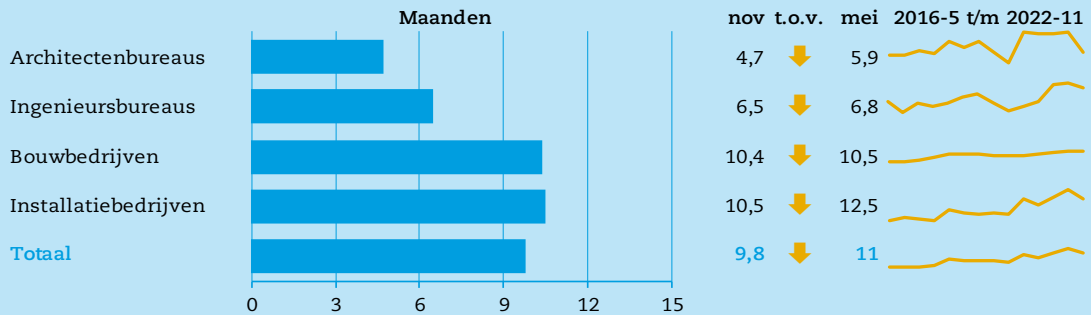
De conjunctuurindicatoren laten ten opzichte van een half jaar geleden voor de gehele bouwketen een neergaande trend zien. Zo zijn de orderportefeuilles bij alle schakels in de keten gedaald ten opzichte van de voorjaarsmeting. De gemiddelde werkvoorraad komt uit op 9,8 maanden, 1,2 maanden lager dan een half jaar geleden. Ook zijn de ondernemers in de bouwketen minder optimistisch over de verwachte ontwikkeling rondom het personeelbestand en de omzet.

Stand van de conjunctuur per schakel in de bouwketen

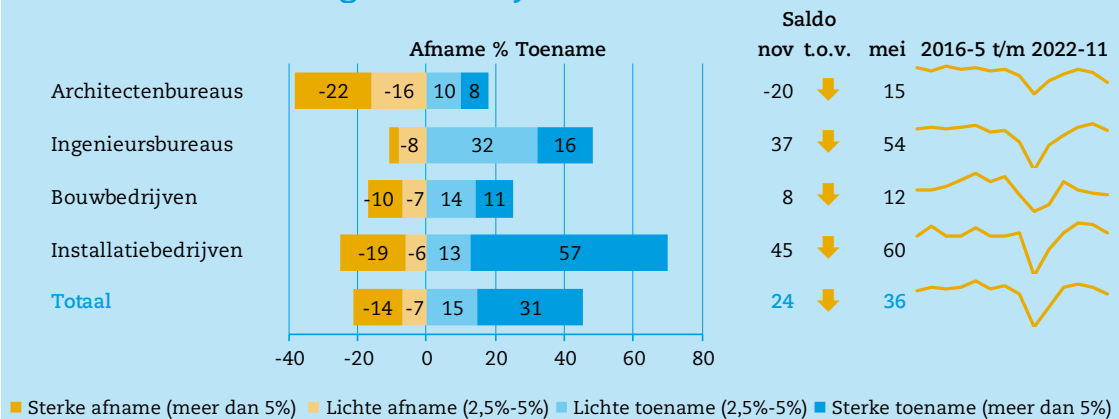
- **Architectenbureaus** – De gemiddelde werkvoorraad bij de architectenbureaus is met 1,2 maand gedaald tot 4,7 maanden. De verwachtingen rondom de omzet en personeel zijn omgeslagen en per saldo negatief; een op de vijf bureaus verwacht een afname van de omzet in het vierde kwartaal, en ongeveer 2% van de bureaus verwacht in de komende maanden een inkrimping van het personeelsbestand.
- **Ingenieursbureaus** – De gemiddelde werkvoorraad is bij de ingenieursbureaus met 0,3 maand gedaald ten opzichte van de voorgaande meting en komt uit op 6,5 maanden. De omzetverwachting is ook gedaald, maar nog steeds positief; per saldo verwacht ruim 35% van de ingenieursbureaus een hogere omzet in de komende maanden. De verwachting omtrent het personeelsbestand is bijna gehalveerd. In de voorjaarsmeting verwachtte per saldo 44% van de bureaus een uitbreiding, in deze meting is dat 22%.
- **Bouwbedrijven** – De gemiddelde werkvoorraad bij de bouwbedrijven is ten opzichte van een half jaar geleden met 0,1 maand gedaald en komt uit op 10,4 maanden werk. Per saldo verwacht ongeveer 7% van de bouwondernemers personeel aan te nemen. Dit was in de voorjaarsmeting nog 15%. Per saldo verwacht ongeveer een op de twaalf bouwondernemers een toename van de omzet.
- **Installatiebedrijven** – De gemiddelde orderportefeuille bij installatiebedrijven is uitgekomen op 10,5 maanden werk, een daling van twee maanden ten opzichte van de voorjaarsmeting. Per saldo verwacht ongeveer 45% van de installateurs een stijging van de omzet. De personeelsverwachting ligt rond hetzelfde niveau als bij de vorige meting.

Dashboard conjunctuur bouwketen

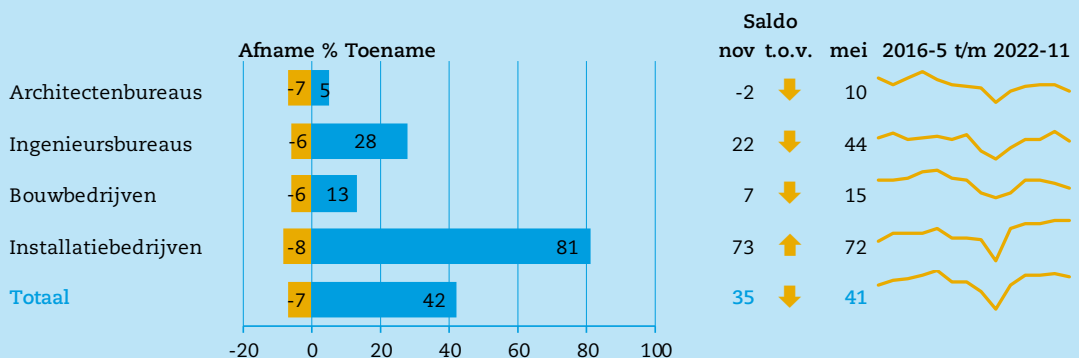
Orderportefeuille

Verwachting van bedrijven over de omzet 4^e kwartaal

Verwachting van bedrijven over het personeelsbestand 4^e kwartaal

* Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLIingenieurs

1 Bouwketen

Dit hoofdstuk beschrijft de conjunctuur in de bouwketen. Het eerste deel geeft een beeld van de recente ontwikkelingen van de toegevoegde waarde, faillissementen, werkgelegenheid en werkloosheid. Vervolgens komen de huidige orderportefeuilles in de bouwketen aan bod. Tot slot worden de ontwikkelingen beschreven die ondernemingen in de bouwketen verwachten ten aanzien van hun omzet en personeelsbestand.

De afschaffing van de bouwvrijstelling in de Wet natuurbescherming door de Raad van State kan een nieuwe vertragende factor voor de productie binnen de bouwketen worden. Nu de vrijstelling niet meer geldig is, zal voor ieder plan of project een zogenoemde voortoets stikstof uitgevoerd moeten en, zo nodig, een passende beoordeling gemaakt moeten worden. De gevolgen zijn met name merkbaar bij grote projecten en projecten nabij natuurgebieden, kleine projecten vallen vaak onder de drempel.

1.1 Recente ontwikkelingen

Economische groei

De Nederlandse economie is volgens de eerste cijfers van het CBS in het derde kwartaal licht gekrompen ten opzichte van het tweede kwartaal, met 0,2%. Met name de daling van investeringen in woningen en infrastructuur dragen bij aan de krimp. Deze investeringen daalden met 1,7 procent. Ook de overheidsconsumptie daalde licht. Huishoudens hebben juist meer besteed dan in het tweede kwartaal van 2022. Ten opzichte van het derde kwartaal van 2021 is het bruto binnenlands product met 3,1% gestegen.

De totale toegevoegde waarde in basisprijzen¹ lag in het derde kwartaal van 2022 3,5% hoger dan in het derde kwartaal van 2021. Sectoren met de grootste groei waren de sectoren cultuur, recreatie, energievoorziening en zakelijke dienstverlening. De toegevoegde waarde van de bouw steeg in het derde kwartaal van 2022 ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2021 met 2%. De groei van de toegevoegde waarde in de bouw lag hiermee onder de gemiddelde groei van alle sectoren.

Faillissementen

In het derde kwartaal van 2022 zijn 88 bedrijven in de bouwketen failliet verklaard. In hetzelfde kwartaal een jaar eerder waren dit er 76. Ondanks het wegvallen van de steunmaatregelen rond corona en de onzekerheden als gevolg van de inval in Oekraïne, ligt het aantal faillissementen nog steeds lager dan in de kwartalen voor de coronacrisis. De meeste faillissementen vielen in het derde kwartaal van 2022 bij de bouwinstallateurs. Ook gingen er 12 architecten- en ingenieursbureaus failliet in dit kwartaal. In de laatste vier kwartalen is er in de bouwkolom 331 maal faillissement uitgesproken, één minder dan in de vier kwartalen daarvoor.

Ruim 2.180 bedrijven in de bouwnijverheid zijn in het derde kwartaal opgeheven. Het aantal opheffingen lag hiermee ruim 30% hoger dan in het derde kwartaal van 2021. Ook het aantal opheffingen bij de architecten- en ingenieursbureaus ligt met 490 in het derde kwartaal hoger dan een jaar eerder. Het aantal oprichtingen in de bouwketen lag in het derde kwartaal van 2022 ten opzichte van hetzelfde kwartaal een jaar eerder bijna 15% hoger. Voor zowel de bouwnijverheid (8.095) als de architecten- en ingenieursbranche (985) is het aantal oprichtingen groter dan het aantal opheffingen.

Werkgelegenheid

Het aantal werknemers in de bouwnijverheid kwam in het derde kwartaal van 2022 volgens gegevens van het CBS ongeveer uit op 342 duizend. Ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2021

¹ De toegevoegde waarde wordt gedefinieerd als het totaal van lonen, salarissen, afschrijvingskosten, rentekosten en resultaat voor belasting (omzet minus ingekochte goederen en diensten).

betekent dit een stijging van ongeveer 8.000 werknemers. In totaal zijn er in het derde kwartaal 484 duizend werkenden actief in de bouw. Het aantal openstaande vacatures in de bouw-nijverheid ligt in het derde kwartaal van 2022 op 77 vacatures per duizend banen. Hoewel de vacaturegraad is gedaald ten opzichte van het tweede kwartaal, ligt deze nog altijd op een zeer hoog niveau. In het derde kwartaal van 2021 lag de vacaturegraad 9 vacatures per duizend banen lager. Het aantal openstaande vacatures is in het derde kwartaal van 2022 na acht kwartalen van stijging ook gedaald, maar ligt met ongeveer 27.000 vacatures nog altijd op een hoog niveau.

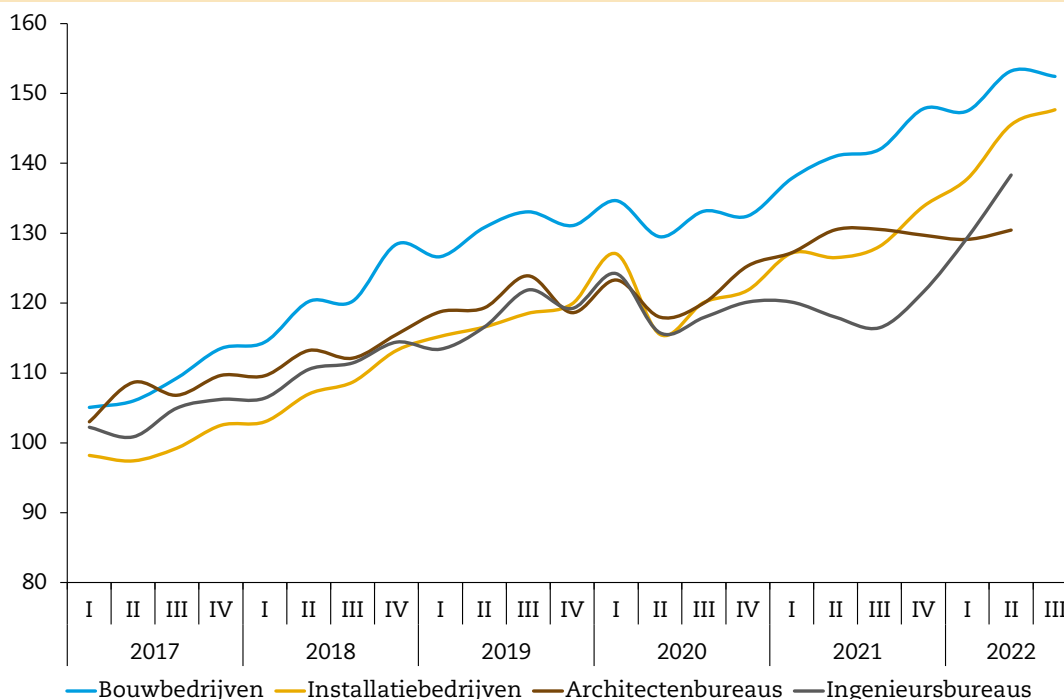
Werkloosheid

Het UWV rapporteert in oktober 2022 2.010 lopende WW-uitkeringen binnen de bouwnijverheid. Dit zijn er ruim 500 minder dan in oktober 2021. Volgens de seizoensgecorrigeerde cijfers van het CBS bedroeg de totale werkloze beroepsbevolking in oktober 2022 ongeveer 365 duizend personen (3,7% van de beroepsbevolking). De werkloosheid is ten opzichte van een half jaar geleden met 0,5 procentpunt ofwel 50 duizend personen toegenomen.

Ontwikkelingen omzet

Figuur 1 laat de seizoensgecorrigeerde ontwikkeling van de omzetwaarde van de afzonderlijke schakels binnen de bouwketen zien vanaf begin 2017 tot en met het derde kwartaal van 2022. Bij de installatiebedrijven en de bouwbedrijven zijn de omzetcijfers tot en met het derde kwartaal van 2022 bekend. Bij de bouwbedrijven is de omzet in het derde kwartaal lager dan in het tweede, terwijl de omzet bij de installatiebedrijven licht is gestegen. De omzetontwikkeling bij de ingenieurs- en architectenbureaus zijn bekend tot en met het tweede kwartaal. Bij de ingenieursbureaus is de omzet in de laatste drie kwartalen gestegen. Bij de architectenbureaus steeg de omzet in het tweede kwartaal weer licht, na een daling in de voorgaande kwartalen.

Figuur 1 **Ontwikkeling (seizoensgecorrigeerde) omzet per schakel binnen de bouwketen, 2017Q1-2022Q3, 2016=100, lopende prijzen**

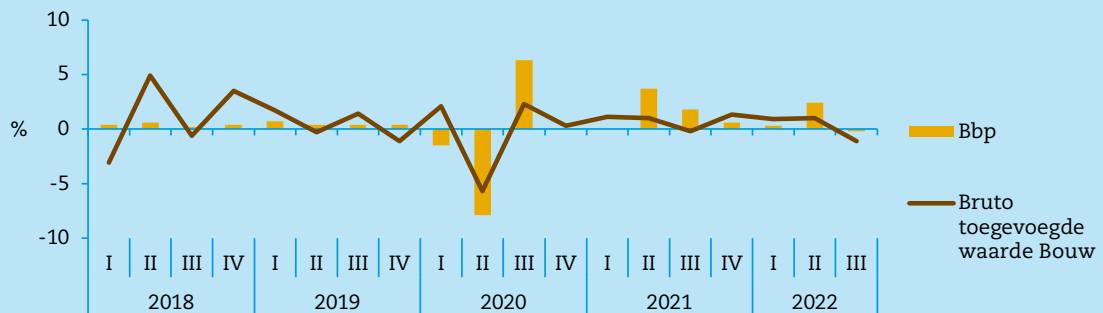

Bron: CBS, EIB

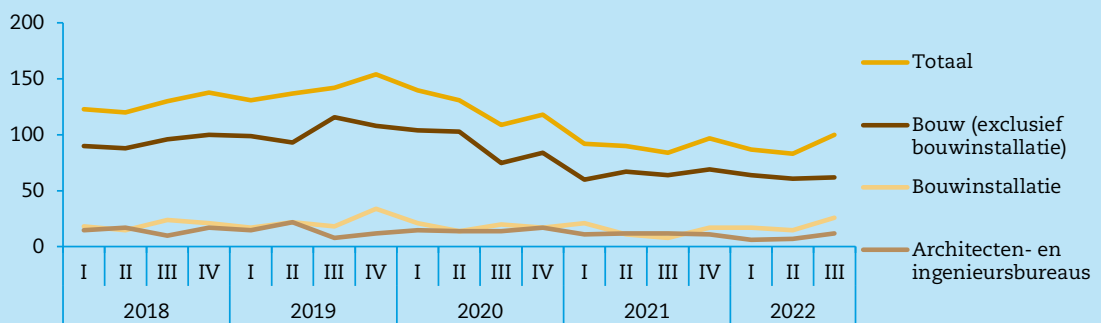
Dashboard recente ontwikkelingen

Economische groei

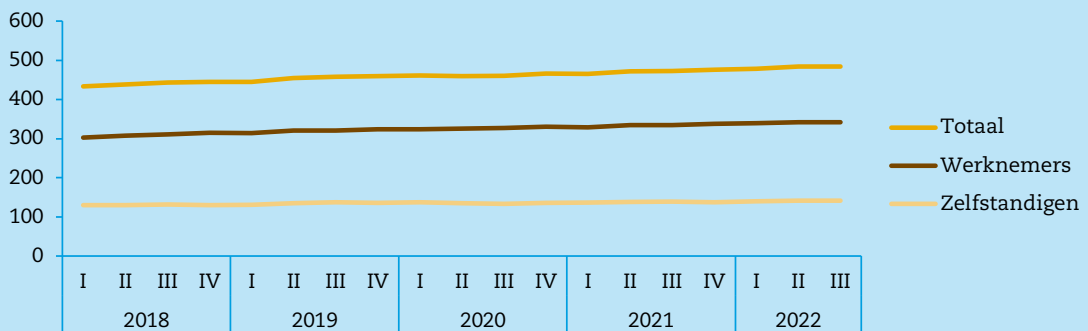
Volume-ontwikkeling bbp en toegevoegde waarde in de bouw, kwartaal op kwartaal mutaties in procenten

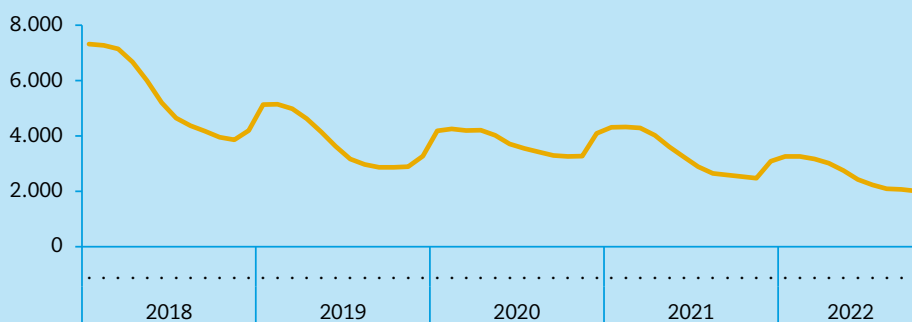
Aantal faillissementen in de bouwketen

Werkgelegenheid in de bouwnijverheid, in personen x 1.000

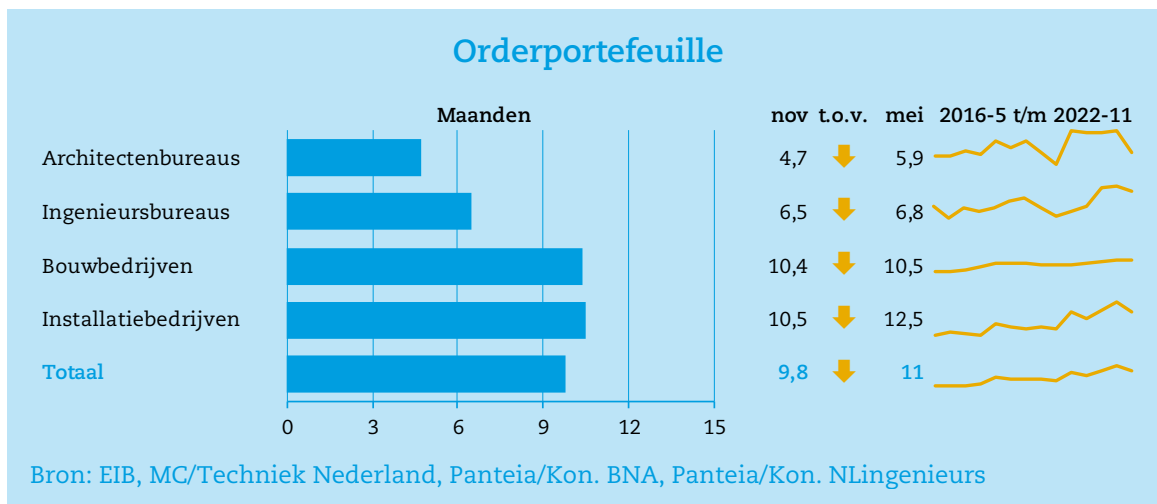
Aantal personen met een WW-uitkering in de bouwnijverheid

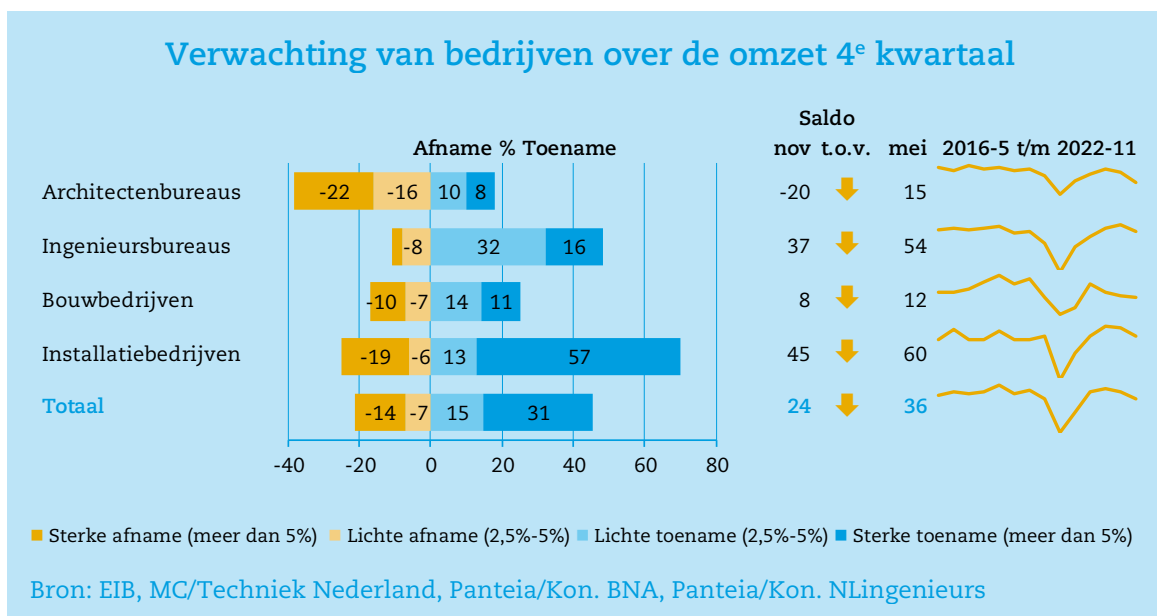
Bron: CBS, UWV, bewerking EIB

1.2 Conjunctuur bouwketen

De conjunctuurindicatoren laten over het algemeen een achteruitgang zien ten opzichte van de vorige meting; zowel de orderportefeuilles als de verwachtingen rondom het personeel en de omzet zijn voor de bouwketen als geheel gedaald.

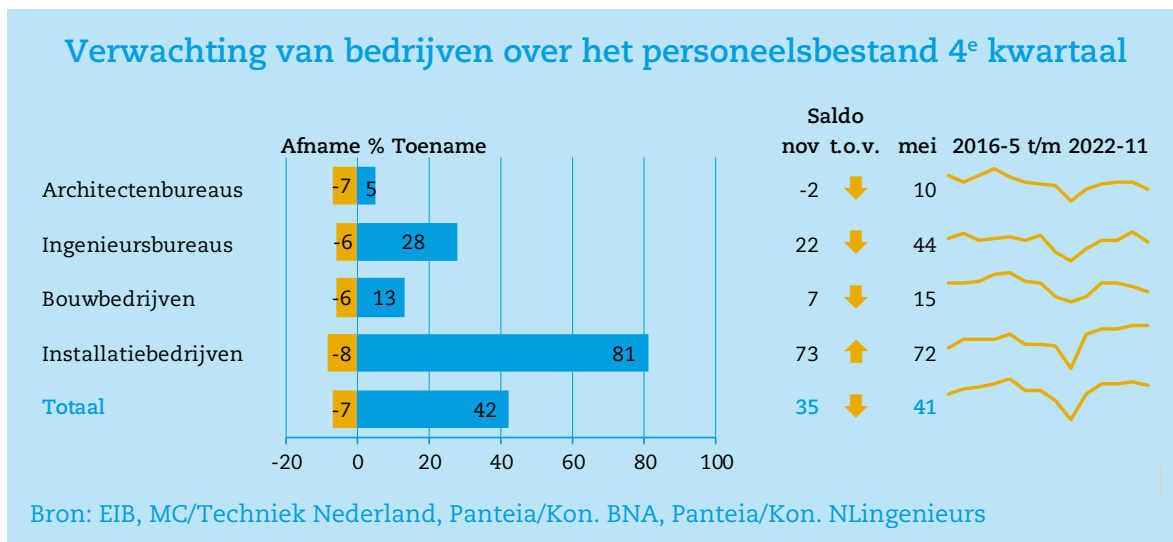

De gemiddelde werkvoorraad in de bouwketen is bij deze meting uitgekomen op 9,8 maanden werk, een daling van 1,2 maand ten opzichte van de voorjaarsmeting. Bij alle schakels is sprake van een daling van de werkvoorraad ten opzichte van een half jaar geleden. Bij de installatiebedrijven is de daling het grootst; de gemiddelde werkvoorraad daalde bij deze schakel met 2 maanden en kwam uit op 10,5 maanden werk. Bij de architecten daalde de werkvoorraad met 1,2 maanden tot 4,7 maanden werk. De daling van de gemiddelde orderportefeuille was bij de ingenieursbureaus en de bouwbedrijven beperkt, met respectievelijk 0,3 en 0,1 maand. De gemiddelde werkvoorraad kwam bij de bouwbedrijven uit op 10,4 maanden, bij de ingenieurs op 6,5 maanden werk.

De omzetverwachting van de bedrijven in de bouwketen is ten opzichte van de voorjaarsmeting met twaalf procentpunt gedaald. Over het geheel verwacht ruim 45% van de ondernemers een toename van de omzet, terwijl ruim 20% een afname van de omzet verwacht. Ook bij de afzonderlijke schakels is de omzetverwachting gedaald ten opzichte van een half jaar geleden.

Bij de architectenbureaus is het sentiment zelfs omgeslagen; per saldo verwacht een op de vijf bedrijven een afname van de omzet. Een half jaar geleden was men per saldo nog positief gestemd. Bij de ingenieursbureaus en de installatiebedrijven is het saldo met ruim 15 procentpunt gedaald. Per saldo verwacht ongeveer ruim een op de drie ingenieurs een toename van de omzet, bij de installateurs verwacht per saldo ongeveer 45% van de bedrijven een omzetsijging. Bij de bouwbedrijven is de daling met vier procentpunt beperkt gebleven; ongeveer een op de twaalf ondernemers verwacht een hogere omzet.

De verwachting omtrent het personeelsbestand is voor de bouwketen als geheel licht gedaald; waar in de voorjaarsmeting per saldo nog 41% van de ondernemers verwachtte het personeelsbestand uit te breiden, is dit bij de huidige meting ongeveer 35%. Bij drie van de vier afzonderlijke schakels is ook sprake van een daling. Het sentiment van de architecten is ook bij deze indicator omgeslagen van per saldo positief naar negatief. Ongeveer 2% van de architecten verwacht een inkrimping van het personeelsbestand. Hierbij moet vermeld worden dat 88% van de architecten geen veranderingen verwacht in de komende periode. Bij de ingenieursbureaus verwacht per saldo ongeveer 22% van de bedrijven het personeelsbestand in het vierde kwartaal uit te breiden, een halvering ten opzichte van een half jaar geleden. Ook bij de bouwbedrijven is er sprake van een halvering van het saldo; ongeveer een op de veertien ondernemers verwacht het personeelsbestand uit te breiden. Bij de installatiebedrijven is de personeelsverwachting nagenoeg onveranderd; per saldo verwacht bijna driekwart van de ondernemers in de installatiebranche het personeelsbestand uit te breiden.

2 Architectenbureaus

De conjunctuurindicatoren van de architectenbureaus zijn ten opzichte van de voorjaarsmeting gedaald. Zo is de gemiddelde werkvoorraad uitgekomen op 4,7 maanden werk, een daling van ruim 1,2 maand ten opzichte van een half jaar geleden. Bij de verwachtingen over zowel de omzet als het personeelsbestand zijn de pessimistische ondernemers in overtal; per saldo verwacht ongeveer een op de vijf bureaus een afname van de omzet, terwijl een op de vijftig ondernemers denkt het personeelsbestand te verkleinen.

In tabel 2.1 staan de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Ten opzichte van de voorjaarsmeting zijn de verwachtingen over het belang per marktsector bij zeven van de acht marktsectoren per saldo verslechterd. Alleen in de sector winkels is er sprake van een relatieve verbetering. Ondanks de verslechtering zijn de verwachtingen over het belang in zes van de acht marktsectoren per saldo nog positief. Een derde van de architectenbureaus verwacht het honorarium te zullen verhogen in het komende kwartaal, terwijl een op de tien juist het honorarium zal verlagen. De prijzen voor de diensten van architecten liggen in de laatste vier kwartalen gemiddeld 3,2% dan in hetzelfde kwartaal het jaar ervoor.

Tabel 2.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, architectenbureaus

		mei 2022		november 2022	
Orderportefeuille (aantal maanden)		5,9		4,7	
Belang ¹ per marktsector	omzet-aandeel	% –	% +	% –	% +
- Woningen	60%	5	52	19	38
- Kantoren	8%	26	20	25	13
- Winkels	2%	46	14	37	12
- Onderwijs	4%	8	46	18	24
- Gezondheidszorg	4%	6	56	11	29
- Stedenbouw	2%	0	52	13	36
- Gemengde projecten	4%	9	39	8	26
- Overig	16%	9	13	16	18
Ontwikkeling honorarium lopend kwartaal		6	32	10	33
Prijsontwikkeling bij de architecten		2021-IV	2022-I	2022-II	2022-III*
Prijsindexcijfers (index 2015 = 100)		116,4	117,8	118,4	119,1
Jaarmutatatie (%)		3,1	3,3	3,1	3,3

1 Hier worden alleen bureaus beschouwd die actief zijn in de betreffende sectoren

* voorlopige cijfers

Bron: Panteia/Koninklijke BNA, CBS

3 Ingenieursbureaus

Bij de ingenieursbureaus is de gemiddelde werkvoorraad uitgekomen op 6,5 maanden, een daling van 0,3 maand ten opzichte van de voorjaarsmeting. Ook zijn de ingenieurs ten opzichte van de voorgaande meting minder positief over zowel de omzetverwachting als de verwachting omtrent het personeelsbestand. Bijna de helft van de ingenieurs is positief gestemd over de verwachte omzet in de komende maanden, terwijl ongeveer 11% een lagere omzet verwacht. Per saldo verwacht ongeveer 22% van de ingenieursbureaus het personeelsbestand uit te breiden, een halvering ten opzichte van de vorige meting.

In tabel 3.1 worden de uitkomsten van een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren getoond. Per saldo is de verwachting over de tariefontwikkeling verbeterd; ruim 40% van de bureaus verwacht dat de tarieven in de komende drie maanden zullen stijgen, terwijl de rest gelijke tarieven voorziet. Over de omzetontwikkeling per marktsegment zijn de ingenieursbureaus zijn per saldo positief; in alle marktsegmenten zijn de positieve ondernemers in de meerderheid. Wel is het saldo bij alle acht segmenten gedaald; de groep negatieve gestemde ondernemers is ten opzichte van de vorige meting bij alle segmenten groter geworden, terwijl de positief gestemde groep kleiner is geworden.

Tabel 3.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, ingenieursbureaus

		mei 2022		november 2022	
Orderportefeuille (aantal maanden)		6,8		6,5	
Verwachting ontwikkeling tarieven (%)	- toename	37		41	
	- gelijk	63		59	
	- afname	0		0	
Omzetontwikkeling ¹ per marktsegment		% -	% +	% -	% +
Utiliteitsbouw		4	46	11	41
Installaties		10	76	12	56
Milieu advisering		0	84	8	58
RO-advisering		0	70	11	50
Projectmanagement		0	71	9	48
Industrie		14	51	29	33
Buitenland		6	38	19	31
Overig		0	50	27	36

1 Hier worden alleen bureaus beschouwd die actief zijn in de betreffende sectoren

Bron: Panteia/Koninklijke NIngenieurs

4 Bouwbedrijven

De conjunctuurindicatoren zijn bij de bouwbedrijven licht gedaald ten opzichte van mei 2022. De gemiddelde werkvoorraad is ten opzichte van de voorjaarsmeting met 0,1 maand gedaald tot 10,4 maanden werk. De orderportefeuilles in de b&u zijn met 0,3 maand gedaald, en komen uit op 11,9 maanden werk. De gemiddelde werkvoorraad in de gww is in dezelfde periode juist met 0,4 maand gestegen en komt uit op 7,6 maanden werk. Per saldo verwacht ongeveer 8% van de bouwbedrijven een toename van de omzet, dit was een half jaar geleden nog 12%. De verwachtingen van bouwondernemers omtrent het personeelsbestand zijn ook minder positief; per saldo verwacht ongeveer 7% van de bouwbedrijven een uitbreiding, dit was in de voorjaarsmeting nog 15%.

Tabel 4.1 toont de resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren. Ten opzichte van een half jaar geleden is het aandeel bouwbedrijven dat aangeeft geen stagnatie te ondervinden in onderhanden werk gestegen. Desalniettemin blijft dit een minderheid van de bouwbedrijven. De twee voornaamste oorzaken van stagnatie in de b&u zijn een gebrek aan personeel en de materiaalvoorziening. Bij de gww worden de materiaalvoorziening (23%) en een gebrek aan orders (12%) het meest genoemd. Ruim twee derde van de bouwbedrijven classificeert hun orderpositie als normaal, terwijl ongeveer één op de vijf bedrijven hun orderpositie groot noemt. Verder voorziet twee derde van de bedrijven verdere prijsstijgingen in de komende periode, de overige bedrijven verwachten gelijkblijvende prijzen.

Tabel 4.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, bouwbedrijven (totaal en naar de deelsectoren B&U en GWW)

		mei 2022	november 2022
Geen stagnatie in onderhanden werk (%)	Bouw	38	47
	B&U	41	46
	GWW	34	49
Stagnatie vanwege gebrek aan personeel (%)	Bouw	21	15
	B&U	26	17
	GWW	12	11
Orderportefeuille (aantal maanden)	Bouw	10,5	10,4
	B&U	12,2	11,9
	GWW	7,2	7,6
Beoordeling orderpositie (%)			
- groot		16	21
- normaal		71	68
- klein		12	10
Verwachte prijsontwikkeling (%)			
- toename		77	67
- gelijk		23	33
- afname		0	0

Bron: EIB

5 Installatiebedrijven

De gemiddelde werkvoorraad is bij de installatiebedrijven hard gedaald ten opzichte van de voorjaarsmeting; de gemiddelde orderportefeuille is met twee maanden gedaald naar 10,5 maanden werk. De omzetverwachting is per saldo minder positief dan een half jaar geleden. Desondanks verwacht per saldo ongeveer 45% van de installatiebedrijven een hogere omzet in het vierde kwartaal. De verwachting over het personeelsbestand is ten opzichte van de voorjaarsmeting nagenoeg op hetzelfde niveau gebleven; per saldo verwacht bijna driekwart van de ondernemers het personeelsbestand uit te breiden.

De resultaten voor een aantal andere conjunctuurgerelateerde indicatoren worden getoond in tabel 5.1. De resultaatverwachting is ten opzichte van de voorjaarsmeting sterk verbeterd; zo goed als alle bedrijven verwachten een positief resultaat in het vierde kwartaal. Ruim driekwart van de ondernemers verwacht dat het prijsniveau in het vierde kwartaal van 2022 zal toenemen ten opzichte van het derde kwartaal, terwijl ongeveer 5% een lager niveau verwacht. De installateurs zijn ten opzichte van een half jaar geleden per saldo minder positief over de ontwikkeling van de offerteaanvragen. Zo zegt ongeveer ruim 30% van de installateurs een toename van het aantal offerteaanvragen te zien ten opzichte van het derde kwartaal, terwijl ongeveer 17% van de bedrijven het aantal offerteaanvragen zag afnemen.

Tabel 5.1 Diverse conjunctuurgerelateerde indicatoren, installatiebedrijven (met minimaal 25 werknemers)

		mei 2022	november 2022
Orderportefeuille (aantal maanden)		12,5	10,5
Resultaatverwachting (%)	- winst	86	100
	- quitte	9	0
	- verlies	5	0
Ontwikkeling t.o.v. vorig kwartaal (%):			
Prijsniveau	- toename	85	76
	- gelijk	14	19
	- afname	1	5
Aantal offerteaanvragen (%)	- toename	55	32
	- gelijk	38	51
	- afname	17	17

Bron: MC/Techniek Nederland

Bijlage A De opbouw van de monitor

Sinds 2011 beschrijft het EIB in halfjaarlijkse rapportages de conjunctuur in de bouwketen. Koninklijke BNA, Koninklijke Bouwend Nederland, Koninklijke NLIingenieurs en Techniek Nederland zijn de organisaties die bij dit onderzoek betrokken zijn. De huidige rapportage is de 24^e in de reeks. Deze rapportage behandelt de bouwketen in het eerste hoofdstuk als geheel. In de daarop volgende hoofdstukken wordt ingegaan op de afzonderlijke schakels binnen de bouwketen, die vertegenwoordigd worden door de betreffende organisaties.

In deze rapportage wordt de stand van de conjunctuur in de bouwketen in de tweede helft van 2022 geanalyseerd. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de meest recente conjunctuuronderzoeken van de betrokken brancheorganisaties. Tabel A.1 laat zien welke partijen deze onderzoeken hebben uitgevoerd. De data van het CBS en andere externe bronnen vormen de meest actuele data per 29 november 2022.

Voor de respons op de verschillende onderzoeken geldt dat deze in relatie tot de onderzochte populaties bevredigend tot goed zijn. Bij het bepalen van de uitkomsten voor de totale bouwketen wordt de personeelsomvang per schakel binnen de bouwketen gebruikt voor de weging van sectorgegevens.

Tabel A.1 Bronvermelding en overzicht van respons per schakel binnen de bouwketen, in aantal en als percentage

Branche	Onderzoek door	Aantal	Percentage voorjaars- meting 2022	Percentage najaars- meting 2022
Architectenbureaus	Panteia/Kon. BNA	136	13%	14%
Ingenieursbureaus	Panteia/Kon. NLIingenieurs	39	42%	51%
Bouwbedrijven	EIB	223	26%	26%
Installatiebedrijven	MC/Techniek Nederland	85	16%	15%

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLIingenieurs

De in deze monitor vermelde verwachtingen hebben voor alle schakels betrekking op dezelfde verslagperiode. De verwachtingen in de voorjaarsmeting hebben betrekking op het tweede kwartaal van het jaar, de verwachtingen in de najaarsmeting op het vierde kwartaal.

Bijlage B Extra vragen Monitor Bouwketen

In deze bijlage worden de antwoorden op de extra vragen beschreven die voor de najaarsmeting 2022 van de Monitor Bouwketen zijn gesteld. Eerst wordt hierbij ingezoomd op de extra vragen over ervaringen met prijsstijgingen en leveringsproblemen van materialen, en de gevolgen op het ontwerp-, voorbereidings- en uitvoeringsproces van bouwprojecten. Dit zijn vragen die ook vorig jaar zijn gesteld. Bij de beschrijving vergelijken wij de antwoorden met die van vorig jaar.

Daarna volgt een beschrijving van de antwoorden op de vraag of de bedrijven in de bouwketen hinder ondervinden door een vertraagde vergunningverlening en/of besluitvorming op regionaal of gemeentelijk niveau. De respondenten hebben grotendeels op deze vraag gereageerd vóór de uitspraak van de Raad van State over de bouwvrijstelling, waardoor de effecten hiervan op de vergunningverlening hierin niet is meegenomen.

Ervaringen met prijsstijgingen en leveringsproblemen

In de najaarsmeting van 2021 zijn in het kader van de Monitor Bouwketen vragen gesteld aan de bedrijven in de bouwketen over hun ervaringen met prijsstijgingen en leveringsproblemen van materialen, en de gevolgen op het ontwerp-, voorbereidings- en uitvoeringsproces van bouwprojecten. Deze vragen waren opgesteld vanwege signalen die vanuit de bouwketen waren opgevangen over problemen door prijsstijgingen en leveringsproblemen. Deze problemen konden worden toegewezen aan de gevolgen van schokken door de coronacrisis op de productievraag en -aanbod. In deze periode viel de vraag naar producten door onzekerheid kortstondig weg en werden fabrieken als gevolg van lockdowns en de weggevallen vraag stilgelegd. Hiermee kwam ook het toeleveringsproces tot stilstand. Na de initiële schok kwam de vraag naar producten weer terug, maar het kostte meer tijd om de toeleveringsprocessen weer op gang te krijgen.

Nog steeds zijn er signalen van problemen met prijsstijgingen en levering van materialen. In de huidige situatie lijken de problemen veroorzaakt te worden door de gevolgen van de oorlog in Oekraïne, de sancties tegen Rusland en de daarmee gepaarde schokken in het toeleveringsproces van materialen. Er is in de afgelopen maanden sprake geweest van grote prijsstijgingen op het gebied van energie, die ook doorwerken in de prijzen van verschillende materialen en andere goederen.

Om inzicht te krijgen te kijken hoe bedrijven de problemen met prijsstijgingen en levering van materialen in de bouwketen nu ervaren en hoe dit verhoudt tot een jaar geleden, zijn in deze najaarsmeting van 2022 dezelfde vragen opnieuw aan de bedrijven gesteld. In dit stuk worden de resultaten van deze vragenronde ook vergeleken met die van vorig jaar.

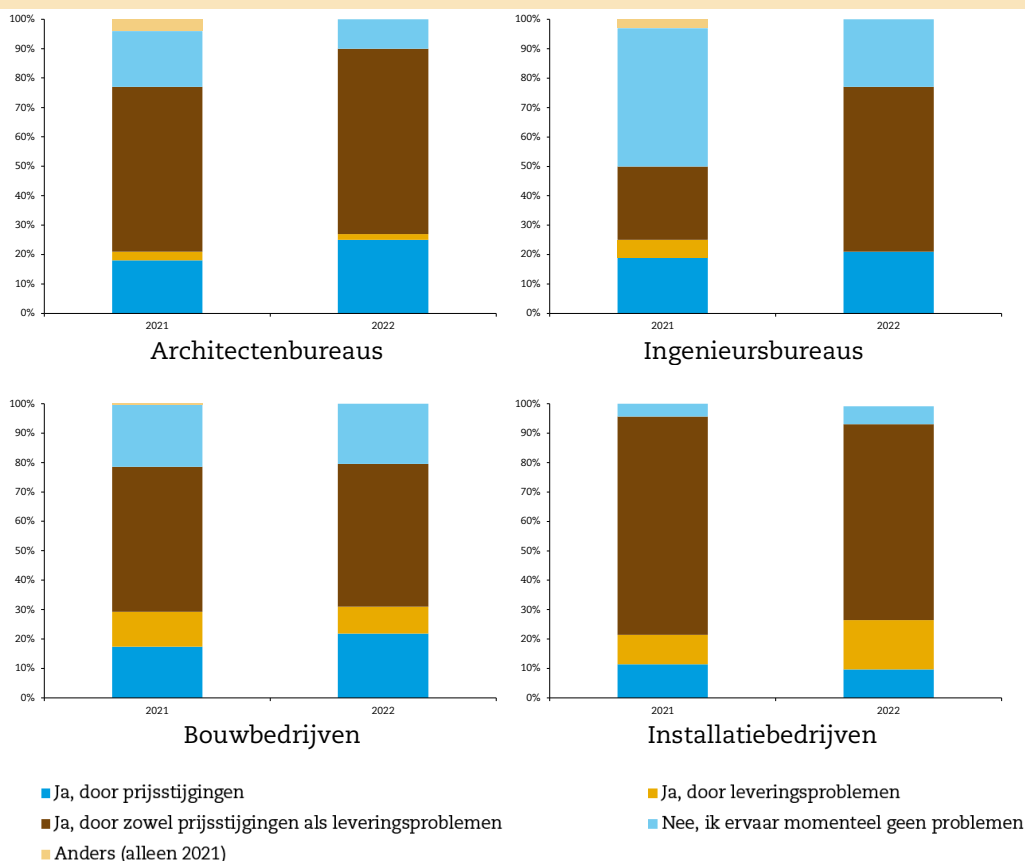
Als eerste is aan de ondernemers gevraagd of zij momenteel problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of -uitvoering ervaren, door grote prijsstijgingen en/of leveringsproblemen van materiaal/materieel/apparatuur. In figuur B.1 worden de antwoorden van de respondenten weergegeven.

Bij alle schakels ervaart het merendeel van de respondenten problemen in hun werk door prijsstijgingen en leveringsproblemen. Van de respondenten die zeggen problemen te ondervinden, geeft de meerderheid aan dat deze problemen door een combinatie van beide factoren te komen.

Ten opzichte van vorig jaar is het aandeel dat aangeeft problemen te ondervinden bij de ingenieursbureaus relatief het hardst gestegen. Waar vorig jaar nog een meerderheid van de bureaus zei geen last te ondervinden, is dit aandeel gedaald naar ongeveer een op de vijf bureaus. Ook bij de architectenbureaus is het aandeel van bureaus zonder problemen kleiner

geworden. Bij de bouw- en installatiebedrijven is de verdeling van bedrijven die wel en geen problemen ondervinden bijna gelijk aan vorig jaar.

Figuur B.1 Ervaart u momenteel problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of -uitvoering door grote prijsstijgingen en leveringsproblemen van materiaal/materieel/apparatuur?

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs

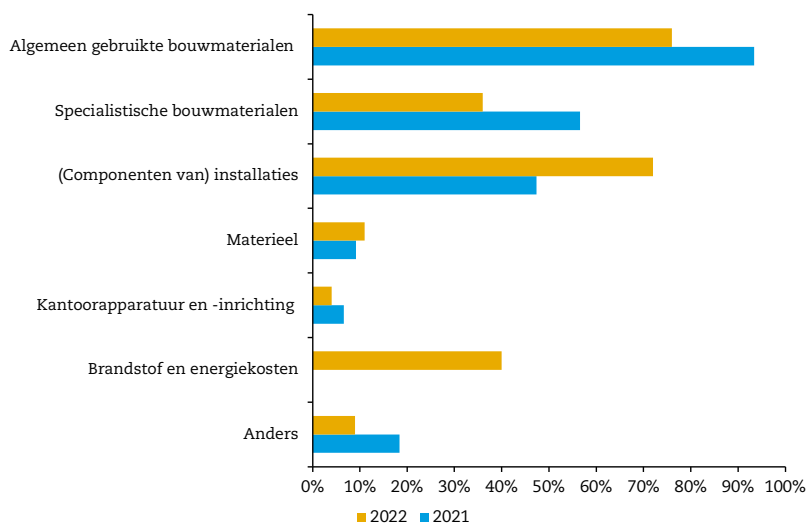
Aan de ondernemers die 'ja' op de eerste vraag hadden geantwoord, is gevraagd bij welk onderdeel zij deze problemen vooral merken (figuren B.2 en B.3). Bij alle schakels worden problemen door schaarste bij de algemeen gebruikte bouwmaterialen en (componenten van) installaties in 2022 meeste genoemd. Daarnaast noemen alle schakels dit keer ook brandstof- en energiekosten als problematisch onderdeel. Vorig jaar was dit geen antwoordoptie, dus een vergelijking met vorig jaar is bij dit onderdeel niet mogelijk. Prijsstijgingen en leveringsproblemen bij materieel en kantoorapparatuur en -inrichting worden nauwelijks als problematisch onderdeel genoemd.

Verskil algemeen en specialistische bouwmaterialen

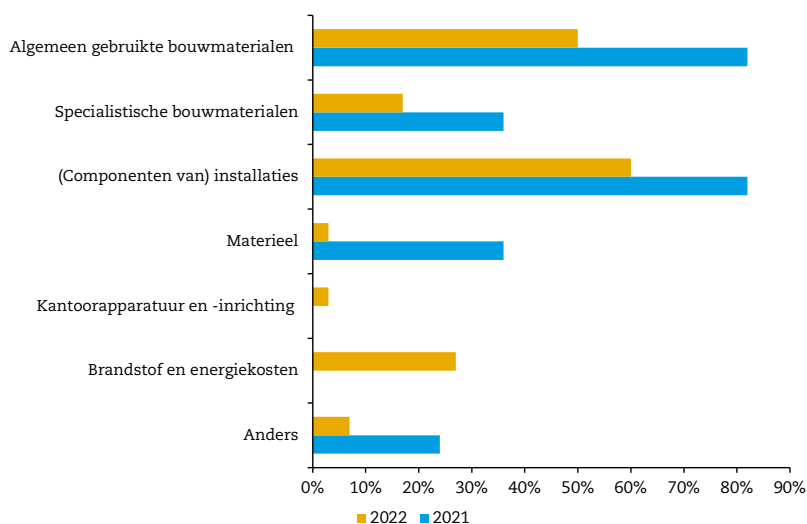
In de grafieken worden zowel algemeen gebruikte bouwmaterialen als specialistische bouwmaterialen genoemd. Onder de eerstgenoemde vallen materialen als beton, cement, bakstenen, etc. Onder specialistische materialen vallen onder andere natuursteen, riet en hardhout.

Bij de architecten (figuur B.2) zegt het grootste aandeel van bureaus dat ze problemen hebben door schaarste bij algemeen gebruikte materialen en componenten van installaties. Het gaat hierbij niet om de eigen inkoop en gebruik van deze materialen, maar in hoeverre de schaarste een rol speelt in het ontwerpproces. De schaarste bij installaties is ten opzichte van vorig jaar het hardst gestegen. Het aandeel dat problemen ondervond door schaarste bij specialistische bouwmaterialen is juist gedaald. De ingenieursbureaus ervaren vooral problemen door schaarste bij installaties of componenten daarvan. Problemen rondom schaarste van materieel werden nauwelijks meer gemeld. Sowieso hebben de bureaus minder vaak meerdere opties genoemd, daarom liggen de totalen van 2022 bij bijna alle categorieën lager.

Figuur B.2 Door schaarste bij welk onderdeel ervaart u problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of -uitvoering? (meerdere antwoorden mogelijk) | Architecten- en ingenieursbureaus

Architectenbureaus

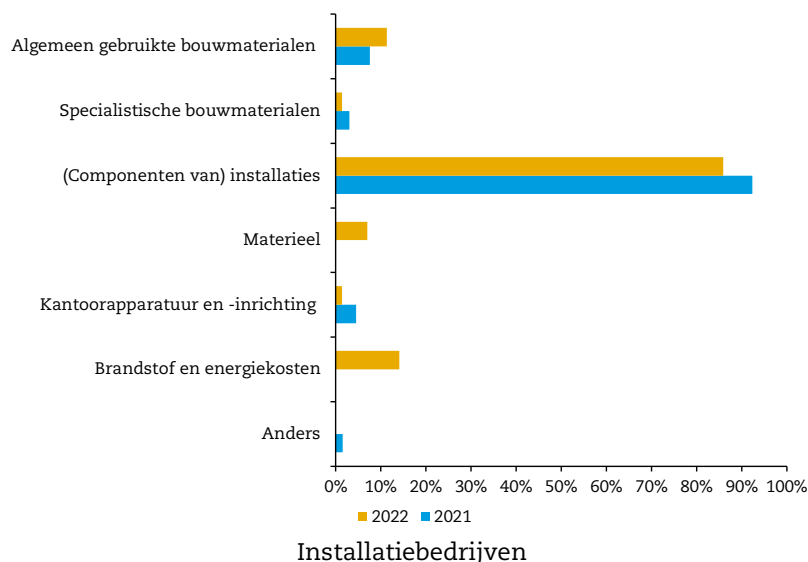
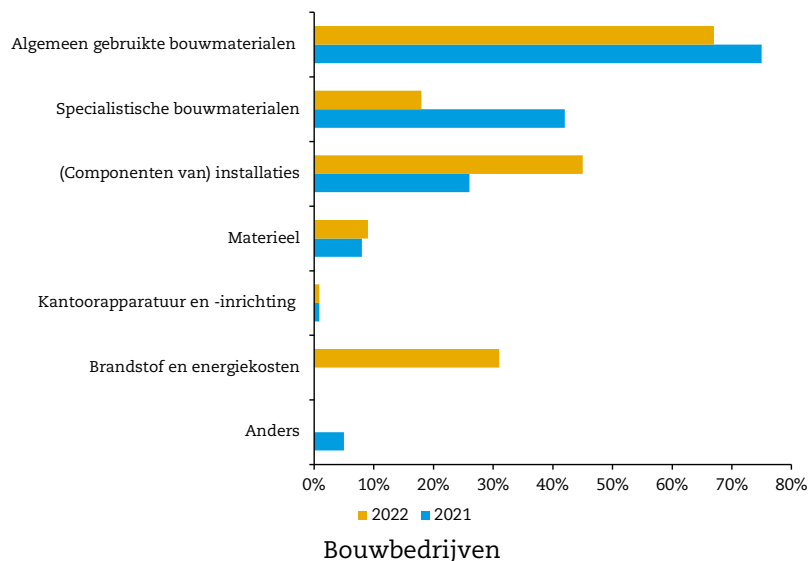

Ingenieursbureaus

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs

Bij de bouwbedrijven is het aandeel van bedrijven dat zegt problemen te ondervinden door schaarste bij (componenten van) installaties ten opzichte van vorig jaar gestegen (figuur B.3). Het aandeel dat zegt problemen te ondervinden door een gebrek aan algemeen gebruikte bouwmaterialen ligt lager dan vorig jaar, maar is nog wel door een meerderheid van bedrijven genoemd. Bij de installatiebedrijven zegt ruim 90% van de bedrijven problemen binnen projecten te ondervinden door schaarste van installaties of componenten hiervan. Wel is er sprake van een lichte daling ten opzichte van vorig jaar.

Figuur B.3 Door schaarste bij welk ketenonderdeel ervaart u problemen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding, of –uitvoering? (meerdere antwoorden mogelijk) | Bouw- en installatiebedrijven

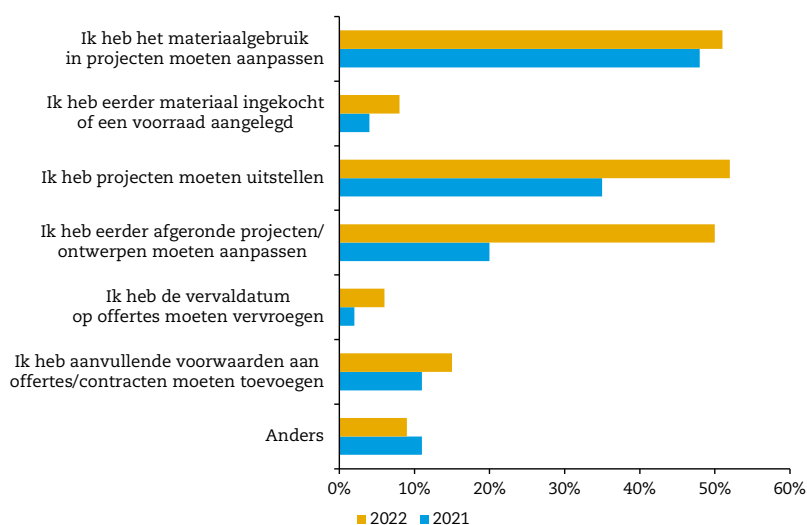
Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs

De bedrijven hebben ook de vraag gekregen welke acties zij hebben (moeten) ondernemen vanwege de leveringsproblemen en/of prijsstijgingen. Figuren B.4 en B.5 laten zien dat de acties rondom prijsstijgingen en leveringsproblemen over het geheel genomen divers zijn geweest. Ten opzichte van een jaar geleden zijn bijna alle oplossingen vaker genoemd dan een jaar

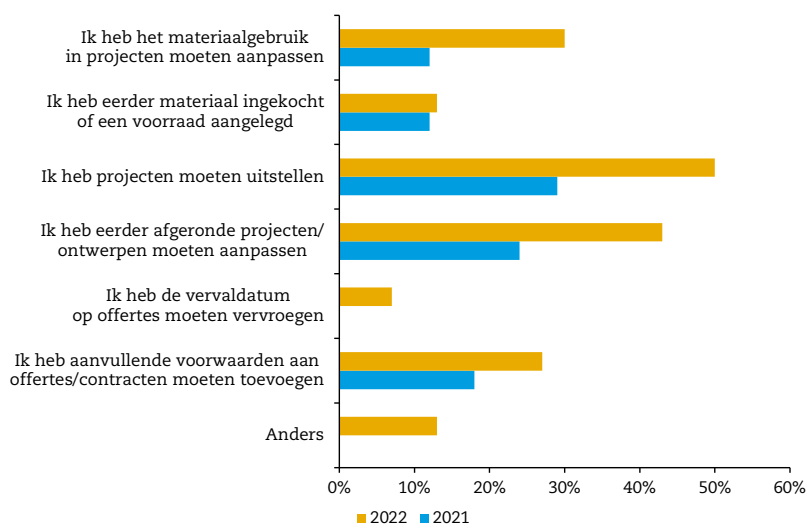
geleden. Dit betekent dat de bedrijven vaak op meerdere manieren proberen om te gaan met de problemen rond prijsstijgingen en levering van materialen.

Bij de architectenbureaus worden het aanpassen van materialen in projecten, het uitstellen van projecten en het aanpassen van eerder afgeronde ontwerpen het meeste genoemd als oplossing (figuur B.4). Deze oplossingen worden door een meerderheid van de bureaus met problemen genoemd en zijn ook vaker genoemd dan vorig jaar. De ingenieursbureaus zeggen het vaakst dat ze projecten hebben moeten uitstellen of eerder afgeronde ontwerpen hebben moeten aanpassen. Alle oplossingsrichtingen zijn door de bureaus vaker genoemd dan vorig jaar.

Figuur B.4 Welke veranderingen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding of -uitvoering heeft u door de problemen moeten maken? (meerdere antwoorden mogelijk) | Architecten- en ingenieursbureaus

Architectenbureaus

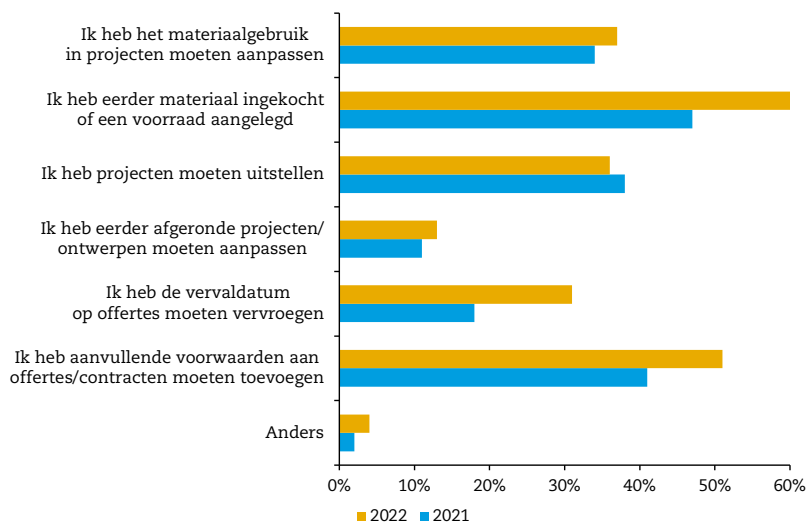

Ingenieursbureaus

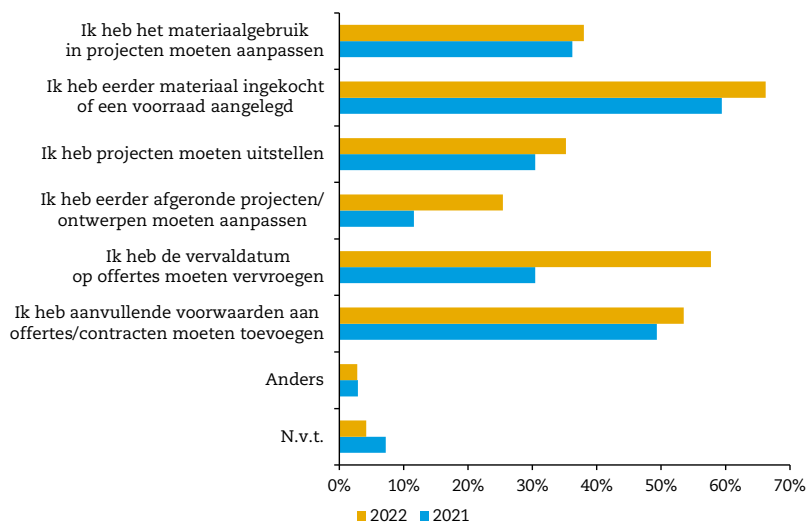
Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs

Bij zowel de bouwbedrijven als de installatiebedrijven zegt een meerderheid van de respondenten dat zij als gevolg van de problemen rondom prijsstijgingen en leveringsproblemen eerder materiaal hebben ingekocht of een voorraad hebben aangelegd. Daarnaast is bij beide schakels het aandeel van respondenten, die het vervroegen van de vervaldatum op offertes hebben genoemd, relatief hard gestegen ten opzichte van vorig jaar. Bij de bouwbedrijven is het aandeel dat uitstel van projecten als actie heeft genoemd licht gedaald.

Figuur B.5 Welke veranderingen in de ontwerpfase, projectvoorbereiding of -uitvoering heeft u door de problemen moeten maken? (meerdere antwoorden mogelijk) | Bouw- en installatiebedrijven

Bouwbedrijven

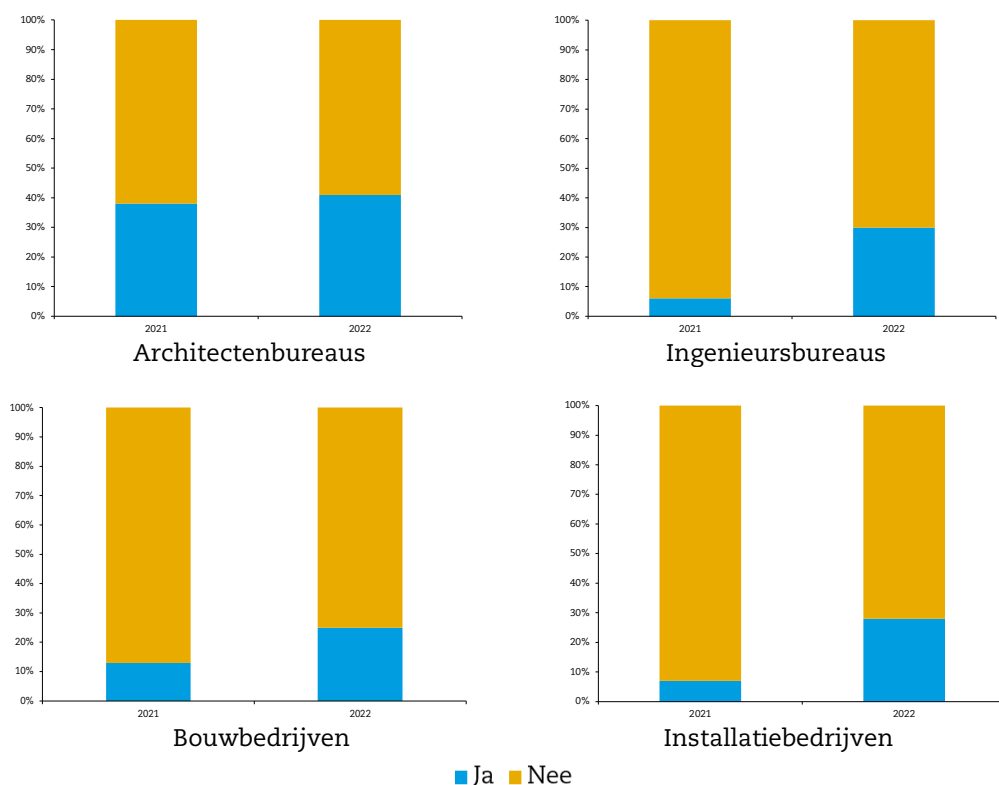

Installatiebedrijven

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLIingenieurs

Als laatste vraag over dit onderwerp is aan de bedrijven de vraag gesteld of de prijsstijgingen en leveringsproblemen hen heeft gedwongen minder duurzame oplossingen qua milieu-impact materiaal en/of energie-efficiëntie in projecten te gebruiken. Ten opzichte van vorig jaar is het aandeel van de respondenten die bevestigend op deze vraag hebben geantwoord groter geworden (figuur B.6). Bij de ingenieurbureaus en installatiebedrijven is het verschil ten opzichte van vorig jaar het grootst. Gemiddeld zegt tussen de 25% en 40% van de respondenten op minder duurzame oplossingen over te hebben moeten gaan.

Figuur B.6 Hebben de leveringsproblemen of prijsstijgingen ertoe geleid dat u over hebt moeten gaan naar minder duurzame oplossingen (qua milieu-impact materiaal en/of energie-efficiëntie) binnen een project?

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. N.Ingenieurs

Hinder door vertraging bij vergunningen

Voor de najaarsmeting zijn de bedrijven ook gevraagd of zij in enige mate hinder in onderhanden projecten hebben ondervonden door een vertraagde vergunningverlening of vertraagde besluitvorming op regionaal/gemeentelijk niveau. De respons op deze vraag (tabel B.1) is grotendeels binnengekomen voor de uitspraak van de Raad van State omtrent de bouwvrijstelling, waardoor de effecten hiervan op de vergunningverlening hierin niet is meegenomen.

In alle schakels zegt een meerderheid van de respondenten hinder te ervaren door een vertraagde vergunningverlening, vertraagde besluitvorming op regionaal en/of gemeentelijk niveau of een combinatie van beide. Hierbij is een duidelijk verschil te zien tussen de architectenbureaus en ingenieurbureaus enerzijds en de bouw- en installatiebedrijven anderzijds. Zo zegt ruim 85% van de respondenten bij de architectenbureaus en 70% van de respondenten hinder te hebben ondervonden door vertraagde vergunningverlening en vertraagde besluitvorming op decentraal niveau, terwijl dit percentage bij de bouwbedrijven en

installatiebedrijven rond de 55% ligt. Bij de respondenten die hinder ondervinden, zegt het grootste aandeel dat deze hinder wordt veroorzaakt door een combinatie van beide problemen.

Tabel B.1 **Antwoord op vraag: Ervaart u hinder in onderhanden projecten door een vertraagde vergunningverlening of vertraagde besluitvorming op regionaal/gemeentelijk niveau?**

	Architecten- bureaus	Ingenieurs- bureaus	Bouw- bedrijven	Installatie- bedrijven
Ja, door vertraagde vergunningverlening	23%	13%	14%	11%
Ja, door vertraagde besluitvorming op regionaal /gemeentelijk niveau	16%	18%	15%	11%
Ja, door beide	47%	39%	28%	31%
Nee	14%	30%	43%	47%

Bron: EIB, MC/Techniek Nederland, Panteia/Kon. BNA, Panteia/Kon. NLingenieurs

eib

Economisch Instituut
voor de Bouw

Koninginneweg 20
1075 CX Amsterdam
t (020) 205 16 00
eib@eib.nl
www.eib.nl